

*Скробот А. І.,**кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри романської філології**Київського національного лінгвістичного університету*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКИХ ПАРЕМІЙ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Анотація. У статті розглядаються лінгвокультурологічні особливості іспанських паремій з анімалістичним компонентом. Виявлені семантичні моделі побудови асоціацій іспанським етносом у процесі усвідомлення самих себе за допомогою анімалізмів.

Ключові слова: лінгвокультурологічний аспект, семантична структура, анімалістичний компонент, антропоцентричний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеною увагою до проблем лексичної семантики. Серед них важливе місце посідає проблема відображення специфіки національних мовних систем. Предметом дослідження лінгвокультурології є одиниці мови, які отримали символічне, еталонне, образно-метафоричне значення в культурі та які узагальнюють результати людської свідомості.

Актуальність теми визначається необхідністю комплексного вивчення іспанських паремій з анімалістичним компонентом у межах антропоцентричної наукової парадигми із погляду відображення в них національно-культурної специфіки іспанського етносу.

Значний внесок у дослідження етнокультурної специфіки бачення світу, яке відображається в мовній свідомості представників різних мовних соціумів, зробили такі вітчизняні лінгвісти, як І. О. Голубовська, М. П. Кочерган, О. О. Селіванова, О. О. Тараненко, а також зарубіжні дослідники: А. Вежбицька, В. Г. Гак, Ю. М. Караулов, В. Г. Костомаров, J. M. Iribarren, A. Zuluaga та інші.

Однією з нагальних проблем сучасної науки є студіювання поняттєвої сторони слова та характер процесу відображення пізнавального змісту в мовній одиниці (М. П. Кочерган, Й. А. Стерпін, О. О. Тараненко, А. А. Уфимцева, J. Mayor).

Методологічною основою дослідження іспанських паремій з анімалістичним компонентом у лінгвокультурологічному аспекті стали студіювання сучасного мовознавства в галузі антропоцентризма й когнітивізму.

Взаємодоповнювальні методи та прийоми забезпечують комплексний і адекватний аналіз мовного матеріалу: описовий метод (для інвентаризації паремій з анімалістичним компонентом); методика компонентного аналізу й елементів концептуального аналізу (для розкриття особливостей семантичної структури паремій з анімалістичним компонентом як засобів відображення мовної картини світу у свідомості носіїв іспанської мови).

Мета – встановлення та інтерпретація антропоцентричної семантики іспанських паремій з анімалістичним компонентом у лінгвокультурному аспекті.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: ідентифікувати мовний статус паремій з анімалістичним компонентом; розробити методіку дослідження семантичної структури паремій з анімалістичним компонентом з урахуванням лінгвокультурологічного аспекту; схарактеризувати паремії з анімалістичним компонентом як виразники коду іспанської культури; виокремити специфіку паремій з анімалістичним компонентом на основі інтерпретації символів із залученням емоційної сфери; визначити роль вторинної номінації у формуванні національної мовної системи.

Об'єктом дослідження є паремії з анімалістичним компонентом.

Предметом дослідження є паремії з анімалістичним компонентом як виразники коду іспанської культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення іспанських паремій з анімалістичним компонентом виконано в рамках функціонального підходу до мови та мовлення (В. Матезіус, А. Е. Левицький), відповідно до якого функція лексичної одиниці детермінує її семантику та зміну в структурі значення. У процесі номінації за допомогою мовних знаків вербалізуються найсуттєвіші ознаки об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу. Еволюційні зміни у формах мислення людини яскраво простежуються в мові, зокрема, у пареміях з анімалістичним компонентом, які поєднують у собі символізм епохи первісних міфів й антропоцентричну спрямованість сучасної картини світу [1, с. 25].

Паремійний фонд будь-якої мови відображає найбільш характерні національні риси різних народів, їхні традиції і звичаї. Релевантними ознаками паремій є стійкість структури, відтворюваність, повчальність змісту; наявність граматично та інтонаційно оформленого судження; лаконічність народного поетичного висловлення; узагальнення головних закономірностей, життєвих правил або істин; наявність конотативного компонента, що містить оцінну інформацію, експресивність [2]. Паремії з анімалістичним компонентом, які відображають ментальні та лінгвокультурологічні особливості соціуму, є одним з найважливіших компонентів мовної картини світу.

Когнітивна семантика на сучасному етапі її розвитку досліджує процеси категоризації понять і явищ буття у свідомості людини. При цьому особливий інтерес лінгвістів зосереджено на вивченні взаємозв'язків мови і культури (Л. В. Дробаха, С. А. Корман, О. О. Тараненко), спрямованих на відтворення загальної картини сприйняття дійсності представниками різних етносів.

Світ тварин завжди був привабливим для людини. Асоціації, пов'язані в ментальності народу з образом тварини, які пізніше отримують відповідне мовне виражен-

ня, спричинені фактором співвіднесення світу людини зі світом тварин. В основі таких асоціацій лежать містичні уявлення наших предків, які персоніфікували, а іноді й обоготворяли, об'єкти навколишнього світу.

Відображення природи, зокрема її тваринного світу, пов'язане з традицією дохристиянських часів, коли людина вважала себе частиною природи, а саму природу персоніфікувала, наділяючи представників рослинного і тваринного світу якостями, притаманними людині (М. В. Гамзюк).

Анімалізм визначаємо як опосередкований універсальними законами мислення результат людського досвіду, представлений системою різнорівневих (лексичних, словотвірних, граматичних) мовних засобів, котрі відтворюють її значення.

Поняття категорія «анімалізм» належить до глибинного рівня семантики, у той час як її конкретно-мовна реалізація, вибір мовних засобів, розподіл семантичного навантаження між різнорівневими мовними одиницями здійснюється на поверхневому рівні.

Мовна референція, спрямована на явища реальному світу, актуалізується ієрархічною системою семантичних категорій, дослідження яких супроводжується виокремленням смислових інваріантів.

Анімалізми неодноразово становили об'єкт спостереження в одній мові (І. О. Голубовська, О. О. Селіванова, В. Д. Ужченко, Л. Г. Скрипник, Б. М. Проценко), а також на матеріалі різних мов (Є. О. Гутман, М. І. Черемісіна, А. А. Кіпріянова, Г. Л. Кривенко). Безпосередньо анімалістичну лексику характеризували в комунікативному (Н. Н. Амосова, Х. Баес), семантичному (Б. Сан Мартін) та типологічному аспектах (А. А. Кіпріянова, Н. Г. Вишня).

Лінгвальна природа анімалізмів розкривається на тлі їхньої онтологічної квінтесенції, яка являє собою відображення глибинних зв'язків між мовою і культурою певного етносу.

Так, для іспанського етносу окремим джерелом походження паремій з анімалістичним компонентом виступає корида. Бої биків проходять по всій країні, починаючи з II століття. Корида є не просто даниною традиції, але й «способом мислення», як люблять повторювати самі іспанці.

Бик, головний персонаж кориди, є одним із найулюбленіших героїв паремій.

O tú matas al toro, o el toro te mata a ti (Або ти вб'єш бика, або бик вб'є тебе). A tres del mes, toros en Jerez (Третього числа кориди в Хересі).

Ця паремія описує давню традицію проводити бої биків у Хересі де Фронтера третього числа кожного місяця. Увійшовши в народну мову, паремії, пов'язані з коридою, з часом повністю або частково можуть втрачати своє пряме значення, наприклад, прислів'я: *A dónde vas? – A los toros! De dónde vienes? De los toros (Куди йдеш? – На кориду! Звідки йдеш? – З кориди)* демонструє радість людини, яка йде на свято, та розчарування, коли її очікування не справилились.

В іспанських пареміях з анімалізмом ті чи інші риси зовнішності або особливості поведінки, властиві окремим представникам тваринного світу, використовуються для образної метафоричної характеристики людини: *Bachiller en artes, burro en todas partes (Бакалавр у мистецтві – віслюк у всьому), Ignorante y burro todo es uno (Той, хто ні-*

чого не знає, і віслюк – одне і те ж), Como el asno, tocaste la flauta por casualidad (Як віслюк, який випадково заграє на флейті).

Цінність уважається основним принципом культури, являючи собою базову категорію при формуванні картини світу [3]. Для носіїв іспанської мови характерною є асоціативна полісемія в процесі усвідомлення самих себе за допомогою анімалізмів. Її результатом на мовному рівні стало утворення образних метафор як засобів оцінки різноманітних проявів особистості через їх зіставлення з анімалізмами: *La mujer y la sardina, cuanto más pequeña más fina (Жінка і сардина чим менша, тим витонченіша).* Національна специфіка пареміологічного образу віддзеркалює менталітет і характер народу, його історію, традиції, звичаї та етнічний побут.

Результатом процесу асоціативного зіставлення об'єктів для подальшого пізнання їхніх сутностей на мовному рівні стали паремії з анімалістичним компонентом як образні засоби стійкого закріплення набутих знань і досвіду іспанського народу. Курка в носіїв іспанської мови насамперед асоціюється з яйцями та м'ясом, які вона дає людині: *Gallina que no pone huevos, al puchero (Курку, що не несе яєць, – у горщик).* Тварини, не поширені на Іберійському півострові (ведмідь, мавпа, слон), не викликають в іспанців великої кількості асоціацій і з цієї причини фігурують у незначній кількості паремій з анімалістичним компонентом. Найбільшу групу утворюють паремії, в яких варіюються найменування тварини, що свідчить про виникнення різних асоціацій при сприйнятті одного явища. *Sardina (la presa) que lleva el gato, no vuelve jamás al plato (Сардинка (здобич), яку вкрав кіт, ніколи не повернеться на тарілку).*

Найцінніша інформація про людину, отримана на етапі формування образних метафор, укорінилася в пареміях, які характеризують морально-етичні, естетичні та соціально-комунікативні якості людини, її дії, наміри та ставлення до реалій навколишнього світу [4].

Метафора відіграє основну роль у концептуалізації дійсності, тобто в організації, узагальненні людського досвіду, сприйнятті світу. У метафорі наявні ознаки, які закодовані в системі культурних знань, вірувань і цінностей іспанського народу. Це такий спосіб мислення про світ, який використовує знання, здобуті раніше, для досягнення нових. Номени тварин, включені в процес вторинного семіозису за допомогою метафоризації, створюють своєрідні фрагменти мовної картини світу іспанського народу. Так, кінь в іспанських пареміях зображується як людина вища за соціальним статусом, наприклад: *Más corre un caballo viejo que un burro nuevo (Краще біжить старий кінь, ніж молодий віслюк).* Популярна в Іспанії паремія *El perro del hortelano, que ni come (las berzas) ni (las) deja comer al amo (Собака садівника не їсть (капусту) і не дає їсти своєму хазяїну)* своїм метафоричним значенням зобов'язана байці Езопа про собаку, який охороняв непотрібне йому сіно і не давав їсти коню.

Поширена в Андалузії паремія *Del toro manso me libre Dios, que del bravo me libro yo (Звільни мене, Боже, від спокійного бика, а від сміливого я і сам звільнюсь)* застерігає від нещирих людей, які можуть здаватися друзями. Подібне метафоричне значення має і народний вислів: *El buey más manso nos da la mejor patada (Найпокірливіший бик б'є найсильніше).*

Диференційною ознакою поняттєвої категорії «аніمالізм» в іспанській паремії слід вважати символічність. Символ є одним із традиційних способів позначення концепту. У його основі лежить образ – цілісне наочне уявлення про реальний предмет, явище, властивості, відносини. Аніمالізм HORMIGA (мураха) символізує хазяйновитість та працелюбність: *Más hace una hormiga andando que un buey echado (Мураха, яка біжить, робить більше, ніж ледачий віл)*. Аніمالізм PALOMA (голуб) є уособленням чистоти і невинності на протигагу чорному ворону (CUERVO, CORNEJA), який асоціюється зі злом: *Cuando una paloma empieza a juntarse con un cuervo, las plumas permanecen blancas, pero el corazón se torna negro (Коли голубка зв'язується з вороном, її крила залишаються білими, але серце стає чорним)*. Аніمالізм OVEJA (вівця) виступає символом достатку і добробуту, а власник овець викликає загальну повагу: *Desde que guardo ovejas mías, todos me dan los buenos días, cuando ajenas las guardaba, ni buenos días, ni buenas tardes me daban (З того часу, як я пасу своїх овець, всі мені бажують доброго дня, а коли пас чужих, не бажали ні доброго дня, ні доброї ночі)*. TORTUGA (черепаха) асоціюється з повільною ходою: *Lenta va la tortuga y algún día llegará (Повільно йде черепаха, але колись вона прийде)*.

Встановлення диференційної ознаки поняттєвої категорії «аніمالізм» в іспанській паремії виявилось можливим завдяки врахуванню асоціативного підгрунтя об'єкта дослідження, жанрової специфіки паремій, а також апелювання до символічних орієнтацій із залученням емоційної сфери. Наявність встановленої ознаки розглядається нами як смисловий інваріант, на основі якого відбувається систематизація різнорівневих мовних засобів в іспанських пареміях з метою моделювання цілісного функціонально-семантичного поля поняттєвої категорії «аніمالізм».

Висновки. Як висновок, слід зазначити, що семантичні моделі побудови асоціацій іспанським етносом у процесі усвідомлення самих себе за допомогою анімалізмів характеризують його емоційний стан та відчуття, дії та наміри, морально-етичні якості та риси характеру, соціально-комунікативні якості, ставлення до інших предметів чи об'єктів навколишнього світу. У метафоричних значеннях відображається національна самобутність мовного колективу, породжена умовами життя іспанського народу та його історичним буттям.

Предметом майбутніх студій може бути аналіз спільного і відмінного іспанських та українських паремій з анімалістичним компонентом, що має значення для науково обґрунтованої моделі навчання іспанської мови та збага-

чує знання про національно-культурну специфіку мовної картини іспанського етносу.

Література:

1. Мішкур В. Г. Лінгвокогнітивна природа іспанських паремій з анімалістичним компонентом : дис. ... канд. філол. наук. – Київ, 2013. – 249 с.
2. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій : дис. ... канд. філол. наук. – Умань, 2001. – 218 с.
3. Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. ... докт. філол. наук. – К., 2012. – 32 с.
4. Mayor Juan Entre la duda y la espera (Una exploración del universo metafórico de Antonio Machado). – Alicante : Universidad de Alicante., 2003. – Pp. 839–847.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Біблія: Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / за ред. І. Огієнка. – 1988. – 1528 с.
2. Испанско-русский фразеологический словарь: 30000 фразеологических единиц / [Э. И. Левинтова, Е. М. Вольф, Н. А. Мовшович, И. А. Будницкая] ; под. ред. Э. И. Левинтовой. – М. : Русский язык, 1985. – 1080 с.
3. Buitrago A. Diccionario de dichos y frases hechas / A. Buitrago/ – Madrid : Espasa Calpe, S. A., 2000. – 515 p.
4. Iribarren J. M. El porqué de los dichos / J. M. Iribarren. – Gobierno de Navarra. Departamento de cultura y turismo – Institución Príncipe de Viana, 2005. – 421 p.

Скробот А. И. Лингвокультурологические особенности испанских паремий с анималистическим компонентом

Аннотация. В статье рассматриваются лингвокультурологические особенности испанских паремий с анималистическим компонентом. Выявлены семантические модели построения ассоциаций испанским этносом в процессе осознания самих себя с помощью анимализмов.

Ключевые слова: лингвокультурологический аспект, семантическая структура, анималистический компонент, антропоцентрический подход.

Skrobot A. Linguocultural peculiarities of Spanish proverbs with animalistic component

Summary. The article focuses on linguocultural peculiarities of Spanish proverbs with animalistic component. The research has revealed the semantic models of associative construction by the Spanish ethnos in the process of self-identification by means of animalisms.

Key words: linguistic and cultural aspect, semantic structure, animalistic component, anthropocentric approach.